

SOSIALØKONOMISK FORSKNING OG STUDIUM

Av professor Ragnar Frisch

Av en tale til sosialøkonomiske studenter ved innledningen til en forelesningsserie i økonomisk teori.

HONORE
DAUMIER

Freden: Det er da noen underlige spill de lager nå til dags.

GAVARNI

— Han er sulten! ... Jeg er også sulten, men jeg gjør meg dog den uleilighet å gå hen og spise!

BRUNO
PAUL

— Vi skulle fått stanset streiken i en fart, hvis ikke pakket var så vant til å sulte.

Hvorfor er økonomens oppgave så viktig?

Først litt om hva det er for et viktig studium dere holder på med. Alle studier er naturligvis viktige hvert på sin måte. Kulturstudiene på sin måte, fysikkstudiene og det medisinske studium på sin måte. Når jeg setter økonomikken i en særstilling er det ikke ut fra noen absolutt verdsetting, men fordi økonomikken på en særegen måte står i forhold til moderne menneskers daglige liv og virke. Enten vi vil det eller ikke berører det økonomiske oss alle på tusen måter hver dag fra vi står opp om morgenen til vi legger oss om kvelden. Hva slags frokost og middag skal det bli i dag? Hvor hardt og hvor lenge skal jeg måtte arbeide? Hva slags rekreasjon skal det bli i kveld? Hva slags bolig skal jeg komme hjem til? Og hvilken fred i sinnet skal det bli? Blir det snart ny krig eller blir det ikke?

Ikke minst dette siste: trusselen om ny krig avhenger på en dyptgripende måte av de økonomiske konfliktene. Enkeltpersonenes økonomiske interesser kanaliseres gjennom nasjonene og gjennom grupper av nasjoner til store maktkonsentrasjoner som forfølger for det første sine egne økonomiske interesser, for det annet sine egne måter å se de økonomiske problemene på, sine egne økonomiske ideologier. Ni tiendedeler av det stoff som opptrav avsnene i våre dager er en kretsing omkring disse fundamentale spørsmålene som alle er av økonomisk opprinnelse.

Et særskilt fenomen innenfor dette enorme problemkomplekset må nevnes. I sin akutte form er det ikke dominerende i øyeblikket, men frykten for det ligger under og behersker mye av problemstillingen allerede i dag. Det gjelder den massive arbeidsløshet som har forekommet periodisk, sist med sterkt utslag i 1930-årene. Det er lett å unngå en slik arbeidsløshet hvis en vil gå på båten de demokratiske prinsippene, alle disse tingene som kommer inn under den generelle betegnelse menneskerettighetene. Det er kombinasjonen av målsettingene som gjør problemet komplisert: løsningen av sysselsettingsproblemet under bibehold av de demokratiske prinsipper.

Økonomen — en tjener, men en viktig tjener.

I dette virvar av fundamentale sosiale velferdsanliggender, kryssende økonomiske interesser og kompliserte økonomiske årsaksforhold — i det små og i det store — skal økonomen forsøke å finne en slags vei. Han skal forsøke å forklare både det som skjer og det som ville skje hvis en handlet slik og slik. Hensikten er ikke at han skal kunne nå fram til konklusjoner av typer: slik skal dere handle nå! Det er å seile under falsk flagg hvis økonomen gir det utseende av at han som ekspert, som vitenskapsmann, er i stand til å formulere konklusjoner av denne type. Enhver økonomisk betydningsfull avgjørelse må

bygge også på en rekke menneskelige, i siste innstans politiske, vurderinger som fagmannen, vitenskapsmannen på det økonomiske område ikke har det ringeste mer forutsetninger for å avgjøre enn andre gode borgere. Hvis en økonom gir det utseende av at han som vitenskapsmann kan gi kategoriske direktiver er han enten naiv eller det som er mye verre.

Hva økonomien kan gjøre, og kan gjøre med autoritet, er å anviser hvilke virkemidler som kan komme på tale og hvilke virkninger disse midler sannsynligvis vil ha i relasjon til bestemte ønskemål som han vitenskapsmannen, ikke kan ta og ikke skal ta ansvaret for, men som for ham rett og slett er data.

Fagmannen på det økonomiske område har altså på en viss måte en beskjeden oppgave. Han er en tjener, en hjelper for løsningen av problemer hvis omriss er trukket opp av andre. Han er kanskje ikke selv fullt oppmerksom på sin stilling, men hvis han ikke er det bør han snarest søke å bli klar over den. Det er den beste måten hvorpå han kan bevare sin objektivitet.

Økonomen er altså en tjener, og en stor del av hans arbeide kan være slik at det kommer til nytte like fullt for de radikale som for de konservative kretser. Han er en tjener, men en mektig tjener. Han behøver ikke å ha noe beskjedenhetskompleks i forhold til sine oppdragsgivere. Det skader ikke at han nøkternt, men tydelig gjør seg selv og andre klar over at uten hans medvirkning ville det hele ende i kaos. Så komplisert er det moderne samfunnsmaskineri at de enkelte interessegrupper er ute av stand til selv å overskue hva som, alt tatt i betraktning, virkelig vil fremme deres egne interesser. Uten økonomens medvirkning blir det en alles kamp mot alle hvor ingen av partene egentlig forstår hverken mål eller midler. En slags kjempetragedie om utjenlige midler. Enhver av partene ville med 50 pst sannsynlighet komme til å sage over den gren han selv sitter på og de grenene de andre sitter på.

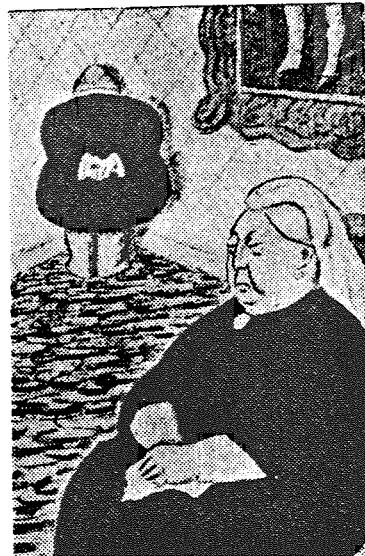
Her har økonomien en enorm oppgave. Gjennom sitt arbeid skal han ordne og forklare slik at en iallfall kan komme dit hen at mål og midler i kampen blir klarlagt. Da vil det vise seg at tre fjerdedeler av kampen er unødvendig. Og den resterende fjerdedelen den som ikke kan unngås, den vil foregå i klart lys og med blankt våpen.

Forskyvning i problemstillingen.

I sitt arbeid med å klarlegge disse tingene kan den økonomiske teori aldri legge seg til hvile på sine laubær. Den må stadig være på vakt for å følge med utviklingen. Det er en av tingene som gjør den interessant. Bare på de 10—15 siste år er hele tyngden i problemstillingen endret.

For det første må en nå på en mer effektiv måte ta hensyn til at det har foregått en forandring i det politiske klima i den retning at det nå er mulig å bruke direkte økonomiske kontrollforanstaltninger i større utstrekning enn før. Selv om det vel neppe er noen som anser disse kontrollforanstaltningene som et gode i seg selv regner mange med at situasjonen kan være slik at de kan forsvares. Det skaper en rekke nye problemer m. h. t. statistiske opplysninger og økonomiske analysemetoder. Vi trenger metoder som er så generelle at de kan vise oss i hvilke henseender resultatene vil endres alt ettersom kontrollsystemet endres. Som et grensefall i en slik teori kan vi så få fram den klassiske situasjon med fri markedslikevekt.

For det annet er det skapt en ny standard for sosial rettferdighet. En er ikke lenger villig til å godta den inntektsfordeling

MAX
BEERBOHM

De sjeldne og temmelig ubehagelige besøk av prinsen av Wales hos dronning Victoria.

FRITZ
JÜRGENSEN

Herr Flaumann tænker paa, hvad han kunde have svaret.

R. STORM
PETERSEN

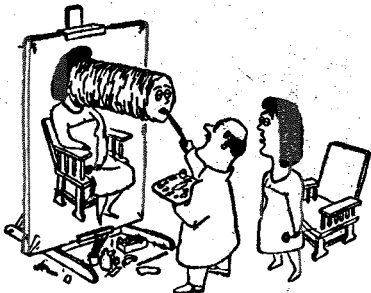
— Det er sgu da godt at jæ ikke har inviteret noen i Dag!

G. K. Chesterton Biografi og geografi.

ANTON HANSEN Se - det er forskjellen paa mennesker og dyr. jeg ved, dette er en And, det ved den ikke selv.

VIRGIL PARTCH - Nei, det ligner ikke ennu.

som vil danne seg av seg selv under en fri alles kamp mot alle. Vi er ikke lenger interessert i å få et stort nasjonalprodukt bare for nasjonalproduktets egen skyld. Vi stiller nå visse uavviselige krav til en rettfærdig fordeling av det. Vi ville, om det skulle være nødvendig, foretrekke et noe mindre nasjonalprodukt med en rettfærdig fordeling framfor et ekstremt oppdrevet nasjonalprodukt med en skrikende skjev inntektsfordeling. Den sosiale målsetningsdrøftingen er dermed kommet inn som en grunnleggende del av nærsågt enhver økonomisk analyse.

For det tredje er stimuleringen til produktiv arbeidsinnsats nå kommet mye mer i forgrunnen enn før. Det skyldes ikke bare etterkrigstidens gjenreisingsproblemer, men en klarere forståelse av at arbeidsinnsatsen er den grunnleggende faktor i ethvert progressivt samfunn. Sysselsettingsproblemet kan derfor i vår tid ikke formuleres som det å finne på noe som folk kan være opptatt med, men som det å skape høy og produktiv sysselsetting.

For det fjerde er det nå i mange land på grunn av valuta-situasjonen satt snevre grenser for Regjeringens manøvreringsfrihet med hensyn til slike økonomiske virkemidler som forutsetter import.

Alle disse kjensgjerningene har i høy grad komplisert analysen av de økonomiske samfunnsproblemene. Analysemetodene må bli omformet slik at alt dette nye kan finne sitt uttrykk på en like presis og fullstendig måte som den hvormed teorien hittil har behandlet det klassiske tilfelle med fri markedslikevekt. De nye tingene må bli brakt til uttrykk under den teoretiske behandling på en slik måte at en får klart fram hva som er objektiv vitenskap og hva som er menneskelige eller politiske vurderinger.

Det er en gjennomgripende forandring som her trengs. Særlig gjelder det om å få fram sammenhengen mellom alle disse nye tingene som må trekkes inn i analysen. Denne sammenhengen må spesifiseres på en slik måte at vi får inn på en gang alle de viktigste av de konkrete foranstaltninger som den aktuelle politikk dreier seg om, f. eks. fastsettelse av skattesatser, lønninger, priser o.s.v. og de virkninger som en slik fastsettelse har f. eks. m. h. t. arbeidsinnsats, etterspørselspress, press i retning av skattesnyteri o.s.v.

Beskjedenhet overfor oppgaven.

Slik ser altså økonomens kjempeoppgave ut. Noen kan være kallet til å arbeide med store generelle spørsmål innenfor denne oppgaven, andre med mer begrensede spørsmål, men alltid vil oppgaven være å ordne og forklare tingene og få vekk unødige tvister.

Den som får seg tildelt en slik oppgave behøver ikke å ha noe beskjedenhetskompleks i forhold til sine oppdragsgivere, d. v. s. i forhold til dem i det politiske liv eller i næringslivet eller arbeidslivet eller administrasjonen som han skal tjene. Men det er annen slags beskjedenhet han med rette bør være besjelet av: beskjedenhet overfor oppgaven selv, overfor det vitenskapelige problem, overfor det studium som skal gjøre ham skikket til å løse oppgaven.

Her er vi ved et ømt punkt. Et meget ømt punkt. Her må dere, kjære studenter, tilgi meg at jeg sier noen refsende ord. De fleste av dere som har kommet inn i det økonomiske studium i etterkrigstiden, mangler beskjedenhet overfor oppgaven. Og dere mangler den forskertrang, den nysgjerrighet som førkrigsstudentene hadde mye av og uten hvilket det akademiske studium

bare blir et tomt skall. Det gjelder ikke alle, men svært mange av dere.

Forskertrang og pensumidioti.

Dere har naturligvis lagt merke til den gruppe av fremragende kandidater som ble uteksaminert like før krigen eller i den første del av krigen da vi ennå kunne drive universitetsarbeidet. Dere har sett hvorledes disse folkene er gått inn i betydningsfulle stillinger i administrasjonen eller i næringslivet eller i næringsorganisasjonene eller arbeidsorganisasjonene. Dere har også sett hvorledes de beste av de nybakte kandidatene like etter krigen så å si er blitt omsatt under disken før de var ferdig med sin eksamen. De har gått inn i vel avlønnede stillinger før blekket var tørt på deres eksamenstestimonium.

Under disse forhold er det menneskelig og forståelig at det litt etter litt har opparbeidet seg en hektisk pensumidiotisk puggmentalitet blant etterkrigsstudentene.

Jeg gjentar at det ikke gjelder alle, men svært mange. Det er blitt verre og verre for hvert semester. Nå er forskertrangen nesten fullstendig drept og eksamensbesvarelsene er blitt deretter. Vil dere ha et bevis på hvorledes situasjonen nå er? Da kan dere bare stoppe en stund og tenke over hvorledes dere nå i dette øyeblikk har reagert overfor det ordet forskertrang som dere fikk høre fra katetret. Hvis jeg får lov å sette saken litt på spissen vil jeg gjette på at reaksjonen hos de fleste av dere — ikke alle, men hos de fleste — har vært omtrent denne: i første øyeblikk er dere blitt desorientert, litt brydd over å skulle bli minnet om slike ting. Og i neste øyeblikk forbitrete og motstandsberedte. Slik jævelskap som forskertrang skal vi ha oss frabedt. I tariff-kampen om pensum har heldigvis studentene nå endelig våknet til lojal klassebevissthet. Neppes noen student vil nå våge å vise interessen for en ny tanke som krever åndelig anstrengelse. Derved ville en jo øke sjangsen for at noe slikt ble pensum.

Forfengelige håp! De beste kandidatene før, de som nå er nådd lengst i sin karriere, er de som ikke var pensumidioter, men som hadde noe av forskertrangen da de studerte og som fortsetter å holde seg våkne der de nå arbeider.

Vi lærere får kanskje ta vår del av skylden, men det meste av skylden må studentene ta selv. For oss som er ansvarlig for undervisningen i høyere kurs i teori har det bent fram fortonet seg slik at studentene ikke vil ha skikkelige forelesninger fordi de er redde for at dette skal medføre et brysomt tankearbeid og at det kanskje ikke skal bli fullt så lett å slippe gjennom eksamen ved hjelp av alminnelige talemåter.

Dere er på vei til å styrte oss alle sammen i fordervelse. Først og fremst dere selv fordi dere kommer til å ødelegge deres egen karriere. Men dernest vil det også bli leit for oss universitetslærere som blir sittende med skammen.

Kanskje jeg har tegnet lys og skygge litt for skarpt, men overdrivelsen er ihvertfall ikke svært stor.

Denne tingenes tilstand kan ikke fortsette. Jeg appellerer til dere om å hjelpe til slik at vi ved forenede krefter kan komme ut av pensum-idiotiet og inn i et virkelig studium. Vi må bli enige om at det ikke alltid skal være nødvendig å presisere hvilke avsnitt eller hvilke setninger i en forelesning som skal være pensum og hvilke som ikke skal være det. Vi må få løsnet på selve begrepet pensum og bygge mer på et alminnelig ønske hos begge parter om å forstå ting.

RONALD SEARLE

— Nu mangler vi bare geografilæreren.

ARNE UNGERMANN

Optimisten.

SAUL STEINBERG

Goering.